

*Мр Тамара Миленковић - Керковић,
асистент, Економски факултет, Ниш*

Механизми плаћања у међународним контратрговинским пословима

Резиме

Међународни контратрговински послоа је генерички појам који обухвата мултиуговорне механизме састављене од два узајамно условљена и повезана уговора о снабдевању робом (или услугама) у суиориним смеровима. Ови су послови настали преображајем уговорне структуре и каузе темељног барьер посла, тако што је у трансакцију паралелног барьера унета изв. обавеза контратрговине. Овом се обавезом продавац из првог уговора о продаји обавезује, да ће са купцем из првог уговора закључити будући уговор о снабдевању у обрнутом смеру, и да ће у том другом уговору купити робу од првобитног купца или извршити друго чињење у његову корист (улагање, пренос know-how, франшизинга, помоћ на страном тржишту итд.). Од садржине обавезе контратрговине зависи варијетет контратрговинског посла (контракуловина, buy-back, offset). У раду се пружа анализа извршења обавезе плаћања код контратрговинског посла, која указује на разлику између контратрговине и компензационих послова. Пребијање (компензација) приказивања из два уговора који чине контратрговински аранжман само је један од могућих начина за извршење обавезе плаћања, а не и ratio контратрговинског посла. Компензациони ефекти су могућа последица (и то код све мањег броја контратрговинских послова) а не и узрок настајанка контратрговинског посла.

Кључне речи: контратрговински послови, уговори о снабдевању, обавеза контратрговине, компензациони послоа, задржавање плаћања, блокирање плаћања, компензација узајамних захтева за плаћањем.

1. Појам међународног контратрговинског посла

Општа теорија међународних контратрговинских послова налази се у *statu nascendi*, а тек је доношење Правног водича UNCITRAL-а за међународне контратрговинске послове¹⁾ 1993. год довело до вишег степена термилошке, типолошке али и појмовне уједначености у делима правних аутора који се контратрговином баве. Бројне контроверзе, које су пратиле међународну контратрговину, последица су пре свега економског и политичког контекста у коме се ови послови јављају, и тенденције бројних критичара контратрговинских послова да узроке настанка ових послова поистовећују са самим тим трансакцијама. Велики је број аутора који поистовећујући институт контратрговине са трампом (бартером и њему сличним трансакцијама тзв. "*trade without money*" концепт контратрговине²⁾) и при томе описују овај институт као нужно зло и архаичну појаву у савременој трговини, која се противи основним принципима слободне трговине, монетарности и мултилатералности, оличеним у ГАТТ споразуму, као и у званичној политици ММФ-а. Међутим, истина је другачија. Контратрговински послови представљају нови институт аутономног права међународне трговине, а мера учешћа контратрговине у међународним пословним трансакцијама, представља заправо меру ентропије савременог међународног финансијског система. Бројне критике контратрговинских послова настају и као последица неразумевања суштине и правне природе ових трансакција, а најчешћа су она схватања која контратрговину поистовећују са тзв. компензационим пословима. Употребу термина "компензација" аутори оправдавају потребом да се нагласи да се у овим трансакцијама (контратрговина - *countertrade*) обавезе једне уговорне стране из уговора закљученог у једном смеру, надокнађују, компензирају обавезама друге уговорне стране из уговора закљученог у другом смеру.³⁾

Међутим, компензациони послови се због своје суштине, која се огледа у размени, не могу поистовестити са контратрговинским пословима, чија је суштина по-

1. *UNCITRAL Legal Guide on International Countertrade Transactions*, New York, 1993, A/CN.9/SER.B/3
2. Више о овим схватањима видети: Welt L.G.B. "*Trade Without Money: Barter and Countertrade*", New York, Washington, 1984, стр. 5-6; Montague Adrian "*An Introduction to Countertrade*", *International Business Lawyer*, September, 1989, стр. 360-363. Поред аутора који стављају знак једнакости између бартера и контратрговине има и оних који контратрговину сматрају софистицираном формом бартера. Тако, Townsend B. "*The Financing of Countertrade*", London, Butterworths, 1986, на стр. 2.: "*Примитивна економија бартера иако изворно нестала са увођењем новца, поново је оживела у форми контратрговине, која у ствари представља софистицирану форму бартера.*"
3. Тако се у делу домаће правне мисли истиче да се термин "компензација" употребљава колоквијално да би се нагласило да се: "*свака компензација једне стране непосредно размењује - компензира - са компензацијом другог саговорача*". Видети, Пауновић, Секуловић, Унковски "*Уговорно-правни аспекти везане трговине*", Љубљана, 1988, стр. 6. Такође видети, Капор П. "*Свољоноштрговински уговори о продаји, заснивању, дистрибуцији, компензационим и комисионим пословима*" Београд, 2001, стр. 45-63.

везивање и условљавање одвојених уговорних односа. Истине ради, контратрговински послови су настали еволуцијом тзв. паралелног бартера, тако што је у мултиговорни аранжман (састављен од два или више уговора и других правних инструмената) унет нови квалитет оличен у тзв. обавези контратрговине (*countertrade commitment*). Ова обавеза на закључење будућег уговора представља правну еманацију идеје, да се положај купца неке робе или услуга из првог посла, који чини контратрговински аранжман, може искористити као економска предност у односу на друге пословне субјекте, тако да купац из првог уговора другој уговорној страни може да намеће различите обавезе, а од садржине обавезе контратрговине зависи и варијетет контратрговинског посла. Уколико се обавеза, коју прихвата извозник (продавац) из првог посла односи на куповину робе (или услуга) од примарног купца, ради се о контракуповини (*counterpurchase*) као варијетету контратрговине, код *buy-back*-а се обавеза контратрговине састоји у куповини производа, који настају радом постројења, које је било предмет куповине из првог уговора, док је код *offset*-а садржај обавезе контратрговине још разноврснији, па поред куповине од примарног купца, она обухвата и улагање у привреду земље купца, пренос франшизинга, *know-how*, лиценце, закључење Б.О.Т. посла, као и разна друга чињења. Док је први уговор у контратрговинском послу увек уговор о продаји, други уговор у трансакцији може имати различите форме, и од те форме зависи варијетет контратрговинског посла.

Стога се међународни контратрговински послови могу дефинисати као *различити варијетети сложених послова међународног трговинског права, којима се ствара веза између одвојених уговора о снабдевању, иако ипак се једна уговорна страна (продавац), закључујући уговор о снабдевању робом, услугама или другим економским вредностима друге стране (или лица које друга страна одреди) преузима, као услов пуноважности ипак уговора, обавезу контратрговине, којом се прва страна (продавац) обавезује да ће, за узвраћ, она (или лице које она одреди) закључити (испунити) уговор о преузимању робе, услуга или друге економске вредности са другом уговорном страном (кућцем или лицем које он одреди) или се обавезује да ће извршити одређено чињење у користи друге стране (кућца или лица које он одреди) иако да се ипак не унапред договорени однос вредности између примљеног и дајеног.*

Између компензационих и контратрговинских послова постоји суштинска разлика, јер док код компензационих, на бартеру заснованих послова, долази до размене робе (или услуга) по принципу *do ut des*, код контратрговинских послова цена робе мора бити изражена у новцу, а оно што се код контратрговине размењује заправо су чинидбе (куповина, улагање, пренос *know-how* итд.) из два уговора о снабдевању у супротним смеровима, која чине сваки контратрговински посао, и то по принципу *facio ut facias*. Међутим, ова разлика између контратрговине и компензационих послова, била је веома дуго, а делом је и данас засењена чињеницом да неки контратрговински послови могу да створе компензационе ефекте. Код једног броја контратрговинских послова може да дође до компензирања ме-

ђусобних потраживања, тако што се на основу аутономије воље уговорних страна, обавеза испоруке из уговора у другом смеру може искористити, некада као потпуно, а некада као делимично плаћање за испоруку из првог уговора. Међутим ово компензирање узајамних потраживања (у мери у којој постоји) код контратрговинског посла, суштински посматрано, не доводи до промене каузе контратрговине, већ представља само један од могућих начина за извршење обавезе плаћања, и то код све мањег броја контратрговинских послова. Ови компензациони ефекти, које одређени број контратрговинских послова може да створи нису, међутим, циљ контратрговинског уговорног механизма, већ само последица условљавања и повезивања престајања из одвојених уговора.

2. Плаћање и начини обезбеђења плаћања као специфичност међународног контратрговинског посла

Извршење обавезе плаћања представља посебно обележје међународних контратрговинских послова. Док код бартера испорука робе у једном смеру представља “плаћање” за робу испоручену у другом смеру, код контратрговинских послова се за сваку од испорука уговара плаћање у новцу. Проблеми плаћања и финансирања међународних контратрговинских послова представљају преокупацију бројних правних аутора,⁴⁾ а Правни водич за међународне контратрговинске послове посвећује посебну главу питањима везаним за механизме плаћања у контратрговинским пословима.⁵⁾ Плаћање у контратрговинском послу се одвија у два смера, најпре као извршење обавезе купца (увозника) из првог уговора у аранжману, а потом, као последица извршавања обавезе контратрговине, којом се првобитни продавац, који у другом послу преузима улогу купца (контраувозника), обавезује да купи робу у контраизвозном послу, и да за испоручену робу (услуге) плати. Управо због чињенице, по којој се у контратрговинском аранжману плаћање одвија у два смера, у пракси је створена солуција да се ова два плаћања пребију, чиме контратрговински посао добија компензационе ефекте. Под утицајем ове праксе, многи аутори су ове послове проглашавали за компензационе послове, сматрајући да се ради о размени робе за робу, с тим што она може бити једнаке вредности, када се по овим схватањима ради о потпуним компензационим пословима, или се размењују робе неједнаке вредности, а разлика се плаћа у новцу, па се ови послови називају непотпуним компензационим пословима.

Изучавање обавезе плаћања код контратрговинских послова указује да компензација може бити само један од уговорених начина за извршење обавезе плаћања, и то код одређеног броја контратрговинских послова. То што су стране уговориле овакав начин плаћања (тзв. *set-off*⁶⁾) не мења *sui generis* природу контратр-

4. Видети, Townsend B. "Financing of Countertrade", London, 1986; Welt L.G.B. "Countertrade", нав. дело, стр.39-68; Welt L. G. B. "Trade Without Money: Barter and Countertrade", нав. дело, стр. 59-72.

5. *Legal Guide, Chapter VIII "Payment"*, стр. 92-110.

говинског посла, не претвара га, дакле, у компензациони посао. Специфичност извршавања обавезе плаћања довела је до тога да су контратрговински послови, не само у делима многих правних аутора, већ и од стране UNCITRAL-а, били веома дуго (све до почетка израде Правног водича) третирани као средство финансирања других правних послова, а не као аутономни правни посао трговинског права. Анализа која следи, са приказом најважнијих начина плаћања, карактеристичних за контратрговинске послове, показује да је компензација (*set-off*) само један од начина плаћања у контратрговинском послу, а не и одређење његове правне природе.

3. Механизми плаћања у контратрговинским пословима

У једном броју контратрговинских послова, плаћање по уговору о извозу није директно повезано и условљено извршењем обавезе плаћања из уговора о контраизвозу робе (услуга). Код оваквих послова, начин и механизми плаћања, као и средства за обезбеђење плаћања се не разликују од оних који се користе за сваки од појединих уговора, који чине контратрговински посао.

Међутим, из много разлога, стране се у контратрговинском послу одлучују, да одредбама о плаћању повежу обавезу плаћања из уговора у једном смеру, са плаћањем из уговора у другом смеру. Тако се, веома често, споразумом о контратрговини предвиђа, да се плаћање извознику (извршење обавезе плаћања из првог посла) условљава извршењем његове обавезе контратрговине. Овакав механизам плаћања у контратрговинском послу даје овом послу специфична обележја, па се на тај начин, путем одредби о плаћању, успоставља директна међузависност обавеза из два уговорна односа. Механизми плаћања, којима се повезују два уговора о снабдевању у обрнутим смеровима представљају истовремено и средства којима се врши обезбеђење извршења обавезе плаћања. Начини плаћања (тзв. повезана плаћања (енг. *linked payments*) карактеристични за контратрговинске послове су задржавање плаћања од стране увозника, блокирање исплате из извозног уговора путем посебног рачуна (тзв. *blocked accounts* или *escrow accounts*) или путем укрштених акредитива (*crossed letter of credits*), као и пребијање (*set-off*) узајамних захтева за плаћањем из уговора у обрнутим смеровима.⁷⁾

6. Видети ЗОО, чл. 336. “Дужник може пребијати потраживање које има према повериоцу са оним што овај потражује од њега, ако оба потраживања гласе на новац или друге замениве ствари истог рода и исте каквоће и ако су оба доспела.” Пребијање (компензација) као начин престанка обавеза, представља институт, чија су обележја иста у свим националним законодавствима у оквиру *civil law*-а. Упоредити “*compensation*” у смислу француског *Code Civile*, чл.1289. Пандан институту компензације континенталног права је енглеска установа “*set-off*”-а. Међутим за разлику од европског појма, компензација као гашење узајамних потраживања у *common law*-у, настаје само код новчаних обавеза, а у енглеском праву до пребијања може доћи једино између истих уговорних страна, и она се може односити на исто право. Више о томе, Ellington P. “*Compensation Contracts and Set-off in English Law*”, Лондон, 1988. стр.225-228.

Као разлоге због којих се уговорне стране у пословима контратрговине одлучују да повежу и узајамно услове плаћање из два посла, који чине контратрговински аранжман, Правни водич наводи отклањање тешкоћа које може створити потреба за ефективним плаћањем у договореној (најчешће чврстој) валути, потреба додатних гаранција контраизвознику да ће контраувозник извршити своју обавезу контратрговине, као и обезбеђење да ће исплата за извршену испоруку у једном смеру бити искоришћена за плаћање по испоруци у обрнутом смеру.

а) Задржавање плаћања од стране увозника

Први начин којим се уговори о снабдевању у контратрговинском послу међусобно повезују путем одредби о плаћању, је уговарање да ће плаћање из првог посла бити задржано, од стране носиоца обавезе плаћања-купца (увозника), до испуњења одређених услова, који се односе на обавезу контратрговине. У контратрговинским пословима, код којих испорука робе (услуга) у једном смеру претходи испоруци у другом смеру, уговорне стране се могу споразумети да средства, која треба да буду исплаћена по првој испоруци (извозном уговору) буду коришћена као исплата за наредну испоруку (контраизвозни уговор). Уговором о контратрговини се, у том случају, предвиђа да ће увозник (купац) из првог посла задржати плаћање (*retention of funds by importer*⁸⁾), које треба да изврши на рачун извозника (продавца) из првог посла, све док извозник (будући контраувозник) не изврши обавезу контратрговине или док не изврши плаћање по другом послу. Очигледно је, да овакав механизам плаћања у контратрговинском послу, настаје као последица каузе контратрговине, и да задржавање средстава која увозник треба да плати по првом уговору, представља додатно обезбеђење (гаранцију) да ће обавеза контратрговине бити извршена.

б) Блокирање плаћања - *escrow account* и укрштени документарни акредитиви

У претходном случају, средства, која су предвиђена за плаћање по првом уговору о снабдевању (извозном уговору) налазе се под контролом увозника, који задржава њихову исплату до испуњења обавезе контратрговине или исплате по другом послу. Међутим, веома често извозник (продавац из уговора у првом смеру) није вољан да та средства остави под контролом увозника. Тада се у контратрговинском послу користи други механизам плаћања, тзв. блокирање фондова (*bloc-*

7. Видети, *Legal Guide, Chapter VIII*, стр.93. У Водичу се истиче да се његова решења односе само на оне контратрговинске аранжмане, који предвиђају повезивање плаћања, чији су уговори међу собом повезани одредбама о плаћању. То су контратрговински послови, код којих су уговорни инструменти у аранжману повезани одредбама о плаћању (тзв. *linked payments*). Правила из Правног водича не обухватају контратрговинске послове, код којих уговори нису међусобно повезани одредбама о плаћању, јер такви аранжмани не рађају питања специфична за контратрговину.

8. Видети *Legal Guide, Chapter VIII*, стр. 94-95

king of funds). Овим се инструментима омогућава далеко боља заштита интереса обеју уговорних страна, јер се, за разлику од првог начина, средства налазе под контролом независног субјекта-банке, а истовремено се странке обезбеђују, да ће исплата по првом уговору, бити искоришћена као плаћање за други, контраизвозни посао. Два су основна начина за блокирање средстава у контратрговинском послу, и оба механизма истовремено представљају и средства за обезбеђење плаћања, и то су: блокирани рачуни (*escrow account*) и укрштени акредитиви (*crossed letters of credit*).

Први механизам за блокирање средстава предвиђених за плаћање у контратрговинском послу је тзв. *escrow account*.⁹⁾ У случају да се уговорне стране одреде за могућност блокираног рачуна, исплата, коју врши увозник по првом извозном послу, депонује се на посебном рачуну код банке или друге финансијске институције. Средства, депонована на рачуну (тзв. *escrow account*) код банке-повереника, могу бити исплаћена само под условима, који су предвиђени споразумом о контратрговини, чијим се одредбама установљава овакав механизам плаћања. Банка посебним инструкционим писмом добија упутства и услове, под којима средства, која су на рачуну депонована, може да исплати кориснику-контраувознику. Ти се услови, најчешће, односе на испуњење обавезе контратрговине. У зависности од одредби из споразума о контратрговини, банка ће исплатити извознику (контраувознику), под условима предвиђеним одредбама споразума о контратрговини и налога из инструкционог писма, и то онда када буде закључен уговор о контраизвозу или онда када буде извршена исплата за робу, коју је контраувозник примио по уговору о контраизвозу. Споразумом о контратрговини предвиђају се сви услови будућег уговора о блокираном рачуну (*blocked/escrow account agreement*) који се закључује између банке и налогодавца (једна од уговорних страна из споразума о контратрговини).

Други начин блокирања средстава, којима се врши исплата по контратрговинском послу је издавање тзв. укрштених документарних акредитива (*crossed letters of credit*). По својим обележјима документарни акредитив (*letter of credit*) представља једно од најпоузданијих и најкоришћенијих средстава за обезбеђење плаћања, које подједнако успешно обезбеђује заштиту обостраних интереса и потребу за сигурношћу уговорних страна. Због сигурности коју пружа, као и због распрострањености примене, документарни акредитив се, често, сликовито назива “*жизлом куцавицом међународне трговине*” (*lifeblood of commerce*).¹⁰⁾ Мера сигурности, коју уговорним странама пружа механизам документарног акредитива, утолико је већа, јер се у односе између уговорних страна интерполира банка, као трећи,

9. Енглески термин *escrow account* није преводив. *Escrow* у *common law*-у представља институт сличан установи *trust*-а, на основу кога се одређена сума новца, правни документ или меница оставља на чување трећем лицу, које није уговорна страна и није правно заинтересовано за судбину посла, да би по истеку одређеног рока или по испуњењу одређених услова предмет *escrow*-а био предат лицу, одређеном основним уговором. Вид. “*Dictionary of Law*”, Pitman Publishing, 1996, стр.142.

угледан а независни субјект, незаинтересован за судбину трговачке трансакције (основног уговора, који садржи акредитивну клаузулу), али обавезан да плати цену за испоручену робу, ако су документи, наведени у акредитиву исправни и ако одговарају условима акредитива.¹¹⁾ Права и обавезе свих учесника у акредитивној трансакцији су на међународном плану регулисани тзв. Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве издатим од стране Међународне трговачке коморе, и данас је на снази пета ревизија ових правила (МТК 500), која се примењује од 1994. год.¹²⁾

Један од варијетета документарног акредитива представља механизам тзв. укрштених акредитива, којима се свака од уговорних страна обезбеђује да ће друга уговорна страна извршити обавезу плаћања. У контратрговинском послу примена укрштених акредитива има огроман значај, не само због функције обезбеђења плаћања по сваком од уговора, који сачињавају контратрговински посао, већ и због чињенице да овај механизам представља и додатно обезбеђење да ће основна обавеза из контратрговинског посла - обавеза контратрговине бити испуњена. Ка-

10. Историја и функција документарног акредитива на најбољи начин су представљени у једној одлуци америчког суда. Тако: “*Створен као средство у функцији међународне трговине, документарни акредитив доводи до смањења ризика неисплаће у случајевима када су кућица непознати лица у удаљеним подручјима. Тај се циљ остварује укључивањем познатице и солвентне институције (обично банке) која врши исплату уместо стираној кућица у кућопродатној трансакцији. Типична трансакција, која представља документарни акредитив, укључује три одвојена и независна односа - базични уговор о продаји између продавца и кућица, споразум између банке и њеног клијента (кућица) у коме банка преузима обавезу плаћања по акредитиву, и најзад, однос који резултира плаћањем банке кориснику акредитива (продавац), под претпоставком да су документи презентована банци у складу са условима из акредитива, који су одређени од стране клијента (налогодавца). Карактеристично је да је обавеза банке да плати кориснику акредитива примарна, директна и потпуно независна од било ког спора, који може настати из основног уговора о продаји.*” Видети, *Voeft - Alpine International Corp. v. Chase Manhattan Bank*, 707 F. 2d 680 (1983), нав. према Schaffer, Earle and Agusti “*International Business Law and Its Environment*”, St. Paul, Minneapolis, 1993, стр.194.
11. На основу акредитива се акредитивна банка (*issuing bank* - банка издавалац) обавезује, да по налогу налогодавца (*applicant for the credit*), на основу предвиђених документа поднесених у складу са договореним условима, обави плаћање или овласти другу банку (*confirming/paying bank* - коресподентна банка) да обави плаћање трећем лицу (*beneficiary* - кориснику акредитива) или по његовом налогу (пренос акредитива), или да по налогу налогодавца сам или уз помоћ друге банке, плати, акцептира или откупи меницу (*negotiation of the draft*) вучену од стране корисника акредитива, под условом да је поступљено у складу са условима отвореног акредитива банке издаваоца (акредитивна банка). Видети, Васиљевић М. “Трговинско право”, нав. дело, стр. 583-595 ; Више о документарном акредитиву, Вукмир Б. “Право међународних плаћања“, Загреб, 1997, стр.56-83.; Schaffer, Earle and Agusti “*International Business Law and Its Environment*”, нав. дело, стр.190-196.
12. “*Uniform Customs and Practice for Documentary Credits*”(UCP), ICC Publication, NO 500. Једнообразна правила представљају једну од најприхваћенијих кодификација нове *lex mercatoria*, а њена готово општа примена (укључујући, примера ради и НР Кину) заснива се на дугогодишњој (прва верзија правила донета је још 1933.год.) и општеприхваћеној банкарској пракси.

ко функционише механизам укрупњених документарних акредитива у контратрговинском послу?

У контратрговинском послу у коме стране желе да се обезбеде да ће средства исплаћена на основу испоруке у једном смеру бити искоришћена на начин предвиђен споразумом о контратрговини, увозник отвара неопозиви акредитив код банке у својој земљи, који покрива исплату по извозном послу (тзв. "извозни акредитив"). Издавање акредитива по првом послу, служи као један од услова за отварање акредитива по другом, контраизвозном послу (тзв. "контраизвозни акредитив"). На основу налога уговорних страна, средства из првог акредитива се потом блокирају, све до презентације уговорених докумената. Поред уобичајених докумената, која се морају презентовати банци да би она извршила исплату, споразумом о контратрговини и акредитивом се предвиђа да ће услов исплате бити закључени уговор о контраизвозу или отварање акредитива по контраизвозном послу, као доказ да је обавеза контратрговине испуњена. Са друге стране, исплата по другом тзв. контраизвозном акредитиву могућа је по презентацији докумената, којим се доказује да су средства из првог, извозног акредитива употребљена да би се покрило плаћање по другом, контраизвозном акредитиву.

Овим механизмом плаћања се уговорне стране из уговора о снабдевању у обрнутим смеровима обезбеђују, не само да ће исплата од стране акредитивне банке уследити тек након уредне испоруке, већ путем блокирања средстава из извозног акредитива и преноса исплате са извозног на контраизвозни акредитив добијају обезбеђење да ће и обавеза контратрговине бити испуњена сагласно споразуму о контратрговини. Специфичност контратрговинског посла доводи до тога да и механизам плаћања путем укрупњених акредитива добија у овим пословима једну саввим специфичну функцију. Условљавање исплате по првом, извозном акредитиву презентацијом документа који доказује да је обавеза контратрговине испуњена на уговорени начин, документарни акредитив добија у контратрговинском послу, не само функцију средства за обезбеђење плаћања, већ постаје и средство за обезбеђење извршења уговорних обавеза.

Правни водич наводи и могућност, по којој се уговорне стране могу сагласити (споразумом о контратрговини) да контраизвозни документарни акредитив треба да буде издат пре издавања извозног акредитива.¹³⁾ У том случају издавање контраизвозног акредитива представља значајно обезбеђење за контраизвозника да

13. У контратрговинској пракси се ова могућност, по којој се најпре врши исплата по основу обавезе контратрговине, назива "куповином унапред" (*advanced purchase*). Код овог облика, у коме се јављају најчешће споразуми о реципрочним продајама (контракуповина), најпре се извршава обавеза плаћања по уговору о контраизвозу, а тек потом увозник из првог посла има обавезу да плати за робу испоручену по првом, извозном послу. *Ratio* оваквог механизма плаћања, је да се кроз средства остварена контраизвозом омогући купцу из првог уговора да финансира свој увоз. Осим тога, ова техника плаћања пружа увознику/контраизвознику максималну гаранцију, да ће друга уговорна страна извршити своју обавезу контратрговине, чиме се између уговорних страна ствара однос посебног поверења.

ће контраизвозни уговор бити заиста закључен (уколико је то био његов основни мотив закључивања извозног уговора, у коме се контраизвозник налазио на страни купца). Са друге стране, интереси извозника (продавца из првог посла) који је пристао да најпре отвори контраизвозни акредитив, пре издавања извозног акредитива, могу се заштити тако што ће се стране споразумети да ће исплата по контраизвозном акредитиву бити могућа само по презентацији докумената, којима се доказује да је издат и извозни документарни акредитив.¹⁴⁾

Правни водич такође предвиђа да налог увозника за отварање документарног акредитива, поред других докумената потребних за исплату по акредитиву, треба да садрже и неопозиви налог извозника да средства из извозног акредитива треба да покрију контраизвозни документарни акредитив. Са друге стране, налог за отварање контраизвозног акредитива (који даје првобитни продавац/контраувозник из другог посла) треба да садржи назнаку да ће исплата по том акредитиву бити извршена коришћењем средстава са извозног акредитива.¹⁵⁾

Не само да је потреба за коришћењем документарног акредитива довела до преображаја бартера у тзв. паралелни бартер, а потом довела и до настанка “правих” контратрговинских послова, већ је и сам контратрговински посао утицао, пре свега због своје специфичне каузе, на то, да и документарни акредитив добије у овим пословима нове функције. Механизам укрштених акредитива има, не само функцију средства за обезбеђење плаћања, као што је то случај са акредитивом код других уговора, већ акредитив у контратрговинском послу добија и функцију средства за обезбеђење извршења обавезе контратрговине, која је *diferentia specifica* контратрговинског посла.

ц) Пребијање (компензација- *set-off*) узајамних захтева за плаћањем

На основу споразума уговорних страна у контратрговинском послу могуће је да до плаћања у новцу и не долази, већ да се узајамна потраживања уговорних страна међусобно пребију (компензирају). Правни водич употребљава термин *set-off*, који се односи на институт енглеског права, који је сличан, али не и идентичан појму пребијања (компензације) са правног подручја *civil law*-а.¹⁶⁾ Уколико између вредности испоруке из првог и другог уговора постоји разлика у вредности, та ће разлика бити изједначена исплатом у новцу или додатним испорукама робе. Овај начин плаћања у контратрговинском послу, према ауторима Правног водича, може се користити када постоји по једна испорука у сваком од смерова, или када су између уговорних страна уговорене многобројне испоруке у дужем временском периоду. Наравно да стране, споразумом о контратрговини морају да уговоре

14. У литератури се могу наћи примери функционисања механизма укрштених акредитива, којима се описује сваки корак у овој трансакцији. Тако, Santamaria A. “Countertrade”, нав. рад, стр.56-57.

15. Видети, *Legal Guide, Chapter VIII*, стр.100.

16. Видети, *Legal Guide, Chapter VIII*, стр.101. као и фусносту бр. 528 у овом раду. Више о томе, Ellington П. “Compensation contracts and set-off in English law”, нав. рад, стр. 225-228.

начин праћења и чувања података о испорукама, кроз посебан рачун који се у Правном водичу назива *set-off* рачуном (компензациони рачун/*set-off account*).¹⁷⁾

Уговарање пребијања узajмних захтева за плаћањем, представља само један од могућих механизма плаћања у контратрговинском послу. И поред компензационих ефеката које, у случају да су уговорне стране уговориле пребијање реципрочних плаћања, добија конкретан контратрговински посао, тиме се не утиче на обавезу контратрговине која обележава правну природу сваког контратрговинског посла.¹⁸⁾

Tamara Milenković-Kerković, L.L.M.
Assistant, Faculty of Economy, Niš

Mechanism of Different Payment Methods in International Countertrade Transactions

Summary

International countertrade transaction is the generic term which denotes multicontractual arrangement which consists from two (or more) conditioned and mutual linked supply contracts in two directions. Those transactions evolved from barter contract, through the metamorphosis of contractual structure and consideration of parallel barter transaction including countertrade commitment. Countertrade commitment is differentia specifica of any countertrade arrangements and it expresses through the obligation of the seller from the first supply contract to conclude (and perform) future contract. Seller (exporter-counterimporter) commits himself to conclude future supply contract in opposite direction, where he will buy goods or services from buyer (importer-counterexporter) or he will make another specific actions on behalf of the buyer. Content of countertrade commitment defines variety of countertrade transactions (counterpurchase, buy-back, offset). Article gives survey of fulfillment of payment obligations from countertrade transactions, which denotes differences between countertrade and compensation transactions. Compensation (set-off) of mutual claims for payment from two supply contracts in countertrade transactions is one of more possible payment methods in those arrangements. Com-

17. Овај рачун може водити банка или саме уговорне стране, а по другом приступу, ради се о два рачуна на којима се изражавају потраживања и дуговања сваке од уговорних страна. Ове рачуне може да води једна банка, док и се рачуни могу водити и од стране две банке, један рачун у банци у земљи једне уговорне стране, и други у банци у земљи друге уговорне стране. У овом другом случају између банака се закључује међубанкарски споразум о вођењу компензационог рачуна. *Legal Guide, Chapter VIII*, стр.101-102.
18. Компензација као начин плаћања не мења правну природу и суштину контратрговинског посла. Примера ради, продаја са оброчним отплатама цене, и даље остаје по својој правној природи уговор о продаји, и не претвара се у неки други правни посао, на пример у уговор о кредиту.

pensation is not ratio and causa efficiens of countertrade transactions than a possible effect of those arrangements.

Key words: *countertrade transactions, supply contracts, countertrade commitment, compensation transaction, retention of funds, blocking of funds, set-off of countervailing claims for payment*